

*Ганеєва О. Л., кандидат історичних наук,
науковий співробітник НДЛ НЦСВ
Академії сухопутних військ ім. гетьмана
Петра Сагайдачного (м. Львів)*

ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

У статті автор аналізує становлення, розвиток та вдосконалення системи підготовки військових кадрів у Збройних Силах Республіки Білорусь. Проведено аналіз основних напрямів розвитку й удосконалення системи військової освіти, зокрема, впровадження інноваційних підходів та технологій у систему підготовки військових фахівців.

Ключові слова: Республіка Білорусь, Збройні Сили, військова освіта, інноваційна освіта, інноваційні технології.

В статье автор анализирует становление, развитие и совершенствование системы подготовки военных кадров в Вооруженных Силах Республики Беларусь. Проведено анализ основных направлений развития и совершенствования системы военного образования, в частности, внедрения инновационных подходов и технологий в систему подготовки военных специалистов.

Ключевые слова: Республика Беларусь, Вооруженные Силы, военное образование, инновационное образование, инновационные технологии.

The article analyzes the formation, development and improvement of training of military personnel in the Armed Forces of the Republic of Belarus. The analysis of main directions of development and improvement of military education, including implementation of innovative approaches and technologies in the system of military experts in the Armed Forces of Belarus.

Keywords: Republic of Belarus, armed forces, military education and training system, innovative education, innovative technology.

Вступ. Військова освіта – цілеспрямований процес навчання і виховання, що здійснюється в інтересах громадянина, суспільства, держави, її збройних сил та інших військових й воєнізованих формувань, в яких передбачена військова служба, результатом якого є отримання громадянином (військовослужбовцем) відповідного освітнього рівня, що засвідчується документом про військову освіту. Таке визначення військової освіти закріплено у Модельному Законі “Про военное образование”, прийнятому 7 грудня 1998 року Міжпарламентським комітетом Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Киргизської Республіки та Російської Федерації.

Сфера військової освіти, зазначається у Законі, є однією з пріоритетних освітніх сфер. Головною метою військової освіти є розвиток здібностей та інтелектуально-творчого потенціалу офіцера, готового до самореалізації у військово-професійній області, який володіє культурою дослідження військової, професійної діяльності, конструктивно бере участь у розвитку Збройних Сил, суспільства, здатного виконати бойове завдання [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження виконується в

межах науково-дослідної роботи шифр “Лідер”, що проводиться науково-дослідною лабораторією морально-психологічного забезпечення та військових традицій Наукового центру Сухопутних військ.

Основу студії складають офіційні урядові та відомчі документи (декрети, постанови, укази, накази), що розміщені на державних інтернет-порталах правничого спрямування Республіки Білорусь, а також матеріали виступів та інтерв'ю керівного складу оборонного відомства, аналітичні матеріали державних інформаційних агентств та матеріали наукових і науково-практичних конференцій.

У наших попередніх наукових розвідках було розглянуто історичну ретроспективу формування системи допризовної підготовки молоді та існуючу нормативно-правову базу з цього питання, визначено основні завдання, форми і методи проведення допризовної підготовки, досліджено потенціал військово-патріотичних класів як первинної ланки підготовки кадрів для збройних сил та комплектування кадрового резерву, а також проаналізовано структуру, завдання і функції органів з ідеологічної роботи Збройних Сил Республіки Білорусь (далі – ЗС РБ).

Метою даної статті є аналіз основних напрямів розвитку й удосконалення системи військової освіти у ЗС РБ, зокрема, впровадження інноваційних підходів та технологій у систему підготовки військових фахівців.

Виклад основного матеріалу. Серед найбільш суттєвих досягнень військового будівництва у Республіці Білорусь від часу здобуття державної незалежності є створення повного циклу сучасної військової освіти – багаторівневої й багатоступеневої системи підготовки військових кадрів, що відповідає економічним можливостям держави і дозволяє здійснювати підготовку військових фахівців оперативного-стратегічного, оперативного-тактичного та тактичного рівнів. Така система передбачає підготовку офіцерських кадрів, починаючи з до вузівської підготовки, професійну підготовку у військових навчальних закладах, становлення і безперервне професійне зростання офіцера протягом військової служби [2]. Крім цього, РБ стала успішним експортером освітніх послуг: у країні здійснюється підготовка військовиків для Китаю, Казахстану, В'єтнаму, Лівії, Венесуели та для країн-учасниць ОДКБ. Особливої актуальності така діяльність набуває у сучасних фінансово-економічних умовах, оскільки дозволяє спрямовувати позабюджетні кошти, отримані за навчання іноземців, на розвиток матеріально-технічної бази власних військових навчальних закладів. Відповідно, в рамках Угоди про підготовку військових кадрів для держав-членів ОДКБ, підготовка офіцерських кадрів для РБ здійснюється у військових навчальних закладах міністерств оборони Російської Федерації та Республіки Казахстан. Навчання військових фахівців у цих військово-навчальних закладах проводиться за спеціальностями, організація підготовки за якими в Республіці Білорусь є економічно недоцільною, а також з метою обміну досвідом та реалізації спільних заходів між Республікою Білорусь, Російською Федерацією та країнами-учасницями ОДКБ.

Актуальність становлення, розвитку й удосконалення системи військової освіти у РБ зумовлена низкою факторів економічного, військового та геополітичного характеру: по-перше, підготовка військових кадрів на території власної країни є більш

доцільною економічно, ніж навчання фахівців на договірній основі за кордоном; по-друге, професійна підготовка особового складу, зокрема, офіцерського корпусу, має відповідати вимогам сьогодення, особливо, враховуючи досвід сучасних війн й локальних (регіональних) конфліктів та багатовекторність зовнішньої політики держави; по-третє, існує нагальна потреба щодо впровадження ефективного управління процесом підготовки військових фахівців на сучасній науковій основі [2]:

Окремо слід зупинитись на системі до вузівської підготовки військовиків, пріоритетними напрямками якої є вдосконалення правової регламентації її структури та змісту, розробка ефективних підходів щодо її проведення; планова військово-професійна орієнтація цивільної молоді й духовно-моральне і патріотичне виховання допризовників [3].

Аналіз системи допризовної підготовки молоді у РБ, проведений нами у попередніх наукових розвідках, дає підстави зробити такі висновки: допризовна підготовка молоді у Республіці Білорусь займає провідне місце у сучасній моделі військово-патріотичного виховання; військово-патріотичні класи, які були утворені у 1997 році на базі загальноосвітніх навчальних закладів з метою підготовки молоді до вступу у військові навчальні заклади Республіки за всіма ознаками є первісною ланкою підготовки військовослужбовців для ЗС РБ, випускники таких класів розглядаються керівництвом Міністерства оборони в якості мобілізаційного та кадрового резерву ЗС РБ. Результатом грамотно спланованої до вузівської підготовки громадян до військової служби послідовно здійснюються двоступенева вища, фундаментальна і додаткова військова освіта.

Військові навчальні заклади Республіки Білорусь представлені установою освіти “Військова академія Республіки Білорусь” та 7 військовими факультетами у провідних вищих навчальних закладах Республіки: Білоруському державному університеті, Білоруському національному технічному університеті, установах освіти “Білоруський державний університет інформатики і радіоелектроніки”, “Білоруський державний медичний університет”, Білоруський державний університет транспорту”, “Гродненський державний університет імені Янки Купали”, “Мінський державний вищий

авіаційний коледж". Підготовка офіцерів запасу здійснюється на чотирьох військових кафедрах у вищих навчальних закладах. У Військовій академії ведеться підготовка офіцерів більше ніж за 60 спеціальностями, спеціалізаціями та напрямками спеціальностей. При Військовій академії відкриті вищі академічні курси та факультет Генерального штабу Збройних Сил, з відкриттям якого у 2006 р. було завершено створення білоруської національної військової школи [4]. У 2008 р. на факультеті відбувся перший випуск офіцерів.

Інтегрування підготовки військових кадрів в систему навчання у цивільних установах освіти дозволило ефективно використовувати науковий потенціал та навчально-матеріальну базу останніх для підготовки військових фахівців, знизити багатопрофільність Військової академії й перевести у новостворені військові факультети частину спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка білоруських військовослужбовців у військових навчальних закладах іноземних держав. Крім того, об'єднання в одному навчальному закладі споріднених спеціальностей з підготовки цивільних і військових фахівців дозволило зменшити економічні витрати на підготовку офіцерських кадрів [2]. У сформованих протягом 2003-2005 рр. військових факультетах вищих навчальних закладів ведеться підготовка офіцерських кадрів більш ніж із 20 спеціальностей, спеціалізацій та напрямків спеціальностей. Створена система військових навчальних закладів дозволяє здійснювати двоступеневу підготовку військових фахівців.

На першому ступені вищої військово-професійної освіти реалізується підготовка офіцерських кадрів на трьох рівнях: 1) офіцерів тактичного рівня з вищою військово-спеціальною освітою (на відповідних профілю навчання факультетах Військової академії та військових факультетах вищих навчальних закладів) 2) офіцерів оперативно-тактичного рівня з вищою військовою оперативно-тактичною освітою (на командно-штабному і військово-дипломатичному факультетах Військової академії) 3) офіцерів стратегічного та оперативно-стратегічного рівнів з вищою військовою оперативно-стратегічним (стратегічним) освітою - на факультеті

Генерального штабу Збройних Сил Військової академії.

Другий ступінь вищої військово-професійної освіти передбачає навчання у магістратурі, яка орієнтована на підготовку до навчання в ад'юнктурі та здобуття наукового ступеня кандидата наук. Підготовка магістрантів дозволяє на більш високому якісному рівні здійснювати підготовку науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації.

Післявузівська освіта спрямована на підготовку науковців вищої кваліфікації і отримання нових знань про засоби збройної боротьби, форми і способи ведення військових дій і та здійснюється на двох ступенях - в ад'юнктурі та докторантурі Військової академії, ад'юнктурі Науково-дослідного інституту Збройних Сил і військово-медичного факультету. За науковими спеціальностями, за якими у Збройних Силах Республіки Білорусь підготовка науково-педагогічних працівників не ведеться, але в них є потреба, підготовка осіб офіцерського складу проводиться в докторантурі та аспірантурі, а також в якості здобувачів в установах освіти та наукових організаціях Республіки Білорусь.

Додаткова освіта в системі підготовки офіцерських кадрів направлена на поглиблення професійної компетентності офіцерського складу і вирішення завдань кадрового забезпечення. Вона реалізується на всіх рівнях військово-професійної освіти за допомогою підвищення кваліфікації офіцерських кадрів тактичного, оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного (стратегічного) рівнів, а також посадових осіб державних органів та інших організацій в області військової безпеки і оборони Республіки Білорусь на офіцерських, академічних та вищих академічних курсах у Військовій академії. Підвищення кваліфікації офіцерського складу також проводиться під час: зборів (оперативних, оперативно-тактичних, командирських, методичних, за фахом); планових навчальних, інструкторсько-методичних (показних) занять; самостійної підготовки та практичному виконанні обов'язків військової служби. Також в рамках додаткової освіти здійснюється навчання сержантів (старшин) контрактної служби і прапорщиків на курсах підготовки молодших офіцерів [5].

Питання педагогіки

У професійній підготовці офіцерського складу основні зусилля спрямовані на удосконалення знань, вмінь і практичних навичок з предметів бойової підготовки та бойового застосування штатних озброєння і військової техніки, оволодіння новими зразками (видами); підвищення методичних знань і навичок, узагальнення та поширення бойового досвіду; всебічне впровадження та ефективне використання в бойовій підготовці тренажерів, комп'ютерних навчальних програм та навчальних комплексів. Це одне з пріоритетних напрямків удосконалення системи підготовки кадрів.

У РБ створені центри тренажерної підготовки у Військовій академії Республіки Білорусь та 72-му гвардійському Об'єднаному навчальному центрі, в Західному і Північно-Західному оперативних командуваннях. На озброєнні в таких центрах знаходяться сучасні тренажери екіпажу танка і БМП, комп'ютерні електронні тренажери для навчання стрільбі зі стрілецької зброї, гранатометів і вогнеметів. Практично всі вони створені на вітчизняних підприємствах.

Застосування тренажерів дозволяє значно знизити витрати ресурсу озброєння та військової техніки, а також підвищити рівень підготовки особового складу. Парк тренажерних засобів поповнюється щорічно, в тому числі й шляхом розробки нових тренажерів. Для більш якісної підготовки і зменшення кількості вивізних (контрольних) польотів для молодих льотчиків у білоруській армії нині успішно використовуються тренажери літаків Су-27, МіГ-29, Л-39. Слід зауважити, що тренажер останнього виробляється в Білорусії – раніше обладнання для цього типу літаків у республіці не існувало. Міністерство оборони Республіки Білорусь розробило перелік комп'ютерних ігор, які застосовуються у підготовці віртуальних військових: льотний симулятор "ІЛ2: Штурмовик" і симулятор танка "Т-72а"; в національних ЗМІ зазначалось про створення нової комп'ютерної гри під назвою "Операція Багратіон".

Слід зауважити, що багато з вищеназваних комп'ютерних ігор за своїм задумом матимуть історичний контекст. Так командування розраховує навчити військовиків логіці й швидкості реагування, а також ознайомити з історією країни при

мінімумі економічних витрат. З метою підвищення рівня підготовленості Збройних Сил до виконання завдань за призначенням, удосконалення системи підготовки органів військового управління і військ створена робоча група для розробки проекту концепції формування в Збройних Силах багаторівневої системи моделювання військових дій.

Розглядаючи питання удосконалення підготовки офіцерських кадрів у військових навчальних закладах, слід зауважити, що основні зусилля керівництва оборонного відомства зосереджені на таких напрямках: структура та зміст військової освіти; інноваційний характер військової освіти; підготовка професорсько-викладацького складу військових навчальних закладів; розвиток матеріально-технічної бази військових навчальних закладів; формування системи управління якістю військової освіти. На основі аналізу стану професійної підготовки офіцерів можна зробити висновок, що основні педагогічні зусилля направлені на вдосконалення їхньої військово-професійної, методичної та соціально-комунікативної компетенції [2, 6].

В системі військової освіти РБ процес оптимізації структури та змісту навчання є безперервним: постійно оновлюються навчальні плани і програми, здійснюється пошук раціонального співвідношення між теоретичним і практичним навчанням. Зміст навчального процесу спрямовується на формування у офіцерів більш цілісних поглядів на складний характер бойових дій майбутнього і глибоке вивчення ними перспективних форм і способів ведення збройної боротьби. Відповідно до цього в системі військових навчальних закладів була проведена робота з приведення переліку спеціальностей та змісту підготовки офіцерських кадрів у відповідність з основними завданнями подальшого будівництва Збройних Сил [7].

У змісті навчання слухачів та курсантів враховуються вимоги командувачів видами Збройних Сил, начальників структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил і Збройних Сил, в інтересах яких здійснюється підготовка офіцерських кадрів за відповідними спеціальностями. В освітніх стандартах нового покоління, які були введені в дію в 2007 р., здійснено перерозподіл часу за циклами дисциплін, що

вивчаються з метою посилення практичної спрямованості навчання: кількість навчальних годин з дисциплін спеціальностей і спеціалізацій збільшено на 15%. Понад 70% навчального часу відведено на заняття, що мають практичну спрямованість, для забезпечення якісної підготовки випускника військового вузу за чотирма видами діяльності: бойовою, техніко-експлуатаційною, адміністративно-управлінською, навчання та виховання особового складу. Одним з пріоритетів має стати забезпечення “випереджаючого” навчання [2].

Говорячи про інноваційну освіту, слід зазначити, що в сучасних умовах існує потреба у висококваліфікованих офіцерах, управлінцях, керівниках, організаторах, які здатні швидко реагувати на мінливі умови, вивчати і обробляти величезну кількість інформації, безперервно самостійно оновлювати багаж своїх професійних знань, творчо вирішувати складні проблеми в нестандартній ситуації, орієнтуватися в теоріях, концепціях і напрямках з гуманітарних питань та давати їм критичну оцінку з точки зору державної ідеології. На думку Ю. Кернасовського “...система військової освіти може ефективно функціонувати на інноваційних засадах, які істотно відрізняються від сформованих стереотипів, при цьому визначальною умовою успіху та результативності діяльності системи військової освіти як взаємопов’язаного комплексу виступає ефективне управління даним процесом на сучасній науковій основі” [7].

Успішно підготувати таких фахівців практично неможливо без переходу системи військової освіти до інноваційної освіти, яка передбачає принципово іншу організацію освітнього процесу, впровадження інноваційних освітніх технологій, що дозволяють розвинути вміння і навички більш високого рівня. На вирішення проблеми створення інноваційної освіти у військових навчальних закладах було спрямовано введення нових освітніх стандартів, принциповою відмінністю яких, поряд зі збільшенням обсягу навчального часу на 15-20% для блоків спеціальних навчальних дисциплін і дисциплін спеціалізацій, є те, що вони розроблені в компетентнісному форматі [2]. Це означає, що кінцевою метою навчально-виховного процесу повинні бути не тільки знання,

навички та вміння, якими оволодівають курсанти за своєю спеціальністю, але і їх компетентність та компетенції. Основною умовою успішної реалізації нових освітніх стандартів є навчально-методичне забезпечення, яке орієнтовано на розробку та впровадження у навчальний процес інноваційних освітніх систем і технологій, адекватних компетентнісному підходу в підготовці випускника – сучасних моделей організації самостійної роботи, навчально-методичних комплексів, модульних і рейтингових систем навчання, тестових та інших систем оцінювання рівня компетенцій. Активно розробляються навчально-методичні комплекси практично з усіх навчальних дисциплін, а також впровадження в освітній процес електронні навчальні матеріали, навчальні і тестові програми, створюються електронні навчальні бібліотеки. Поряд з цим також організовані наукові дослідження із залученням професорсько-викладацького складу кафедр Військової академії та військових факультетів у галузі психолого-педагогічних проблем, а також проблем, пов’язаних з розробкою і впровадженням нових освітніх технологій, засобів і методів навчання. Найважливішою умовою розвитку інноваційної освіти є тісна взаємодія наукового і освітнього компоненту в підготовці фахівців. Головною проблемою, що стоїть на шляху ефективного вирішення завдання побудови інноваційної системи військової освіти, на думку провідних білоруських вчених, є проблема підготовки викладача, здатного розробити і впровадити в навчальний процес інноваційні освітні технології, адекватні компетентнісного підходу в підготовці учнів, що володіє сучасними освітніми технологіями, що має необхідну педагогічну підготовку [6]. Тому особливе значення надається відбору, підготовці та підвищенню кваліфікації професорсько-викладацького складу. на широке впровадження у навчально-виховний процес електронних навчальних і контролюючих програм; комп’ютерне навчання; відпрацювання практичних завдань на тренажерних засобах з наступним переходом на роботу на навчальну та бойову техніку.

В умовах розвитку системи підготовки офіцерських кадрів і підвищення вимог до рівня їх професійної підготовки особливе значення набуває процес формування і

Питання педагогіки

розвитку системи управління якістю освіти. Для вирішення цієї проблеми у військових навчальних закладах ведеться робота з формування вузівських систем управління якістю. Величезне значення в цьому питанні відіграє налагодження належної взаємодії командувачів видами Збройних Сил, начальників структурних підрозділів Міністерства оборони, як замовників на спеціалістів, з начальниками військових навчальних закладів. Причому воно здійснюється за всім спектром навчально-виховного процесу, починаючи від підготовки і відбору абітурієнтів, закінчуючи проведенням державної екзаменаційної комісії та розподілом випускників. Для ефективного функціонування системи військової освіти як сукупності установ військової освіти, що забезпечують підготовку офіцерських кадрів, органів управління військовою освітою, учасників освітнього процесу, освітніх стандартів, кваліфікаційних вимог та розроблених на їх основі навчальних планів і навчальних програм, ведуться дослідження зі створення системи моніторингу та управління якістю військової освіти в цілому.

Висновок: У Збройних Силах Республіки Білорусь створена безперервна система підготовки офіцерських кадрів, яка

включає до вузівську підготовку громадян до вступу у військові навчальні заклади, безпосереднє отримання військово-професійної та після-вузівської освіти у військових навчальних закладах, підвищення кваліфікації і самоосвіту офіцерського складу під час професійної підготовки. Така система дозволяє повною мірою пріципити випускникам військових навчальних закладів систему компетенцій, необхідних їм для виконання обов'язків за посадовим призначенням, забезпечує постійне їх поглиблення в процесі проходження військової служби.

Для вирішення проблеми створення інноваційної освіти у військових навчальних закладах було введено нові освітні стандарти, принципово відмінністю яких, поряд зі збільшенням обсягу навчального часу на 15-20% для блоків спеціальних навчальних дисциплін і дисциплін спеціалізацій, є компетентнісний формат. Це означає, що кінцевою метою навчально-виховного процесу повинні бути не тільки знання, навички та вміння, якими оволодівають курсанти за своєю спеціальністю, але й їхня компетентність (виражена здатність застосовувати свої знання й уміння) та компетенції (знання, вміння і досвід, необхідні для вирішення теоретичних і практичних завдань).

Література

1. Постановление Межпарламентского Комитета Республики Беларусь, Республики Казахстан, Кыргызской Республики и Российской Федерации от 7 декабря 1998 г. №7-13 “О модельном законе “О военном образовании”.– [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/bazaby/org329/basic/text0010.htm>.
2. Мальцев Л. Система підготовки офіцерських кадрів в Вооруженных силах Республики Беларусь: актуальные вопросы функционирования и направления совершенствования / Л.Мальцев // Проблемы управления. – 2009.– №32– Режим доступу до статті: <http://du.by/iss/n32/MALTSEV32.pdf>
3. Варламов В. Допризывная підготовка в Беларуси: история, проблемы, перспективы / В. Варламов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://mod.mil.by/armia/pdf/2005n6/05.pdf>
4. Каршакевич Д. Факультет военной элиты / Д.Карнашевич – Режим доступу до статті: http://www.vsr.mil.by/index/53_2_2.html?publication=53
5. Гапесва О.Л., Кравчук О.І. Досвід застосування тренажерних комплексів під час підготовки фахівців для Збройних Сил Білорусії / О.Л.Гапесва, О.І.Кравчук // Матеріали Четвертої Всеукраїнської науково-технічної конференції “Перспективи розвитку озброєння і військової техніки Сухопутних військ / АСВ. – Львів, 12-13 квітня, 2011.–С.36-37.
6. Родионов А. Инновационное образование – главное направление повышения качества учебно-воспитательного процесса на военном факультете / А.Родионов // Матеріали II респ. воен.-науч. конф “Совершенствование системы подготовки военных кадров на военном факультете” / ГрГУ им. Я. Купалы; редкол.: А.Н. Родионов (отв. ред.) и др.]. – Гродно, 10 апр. 2008 г. ГрГУ, 2008. – 306 с.
7. Кернасовский Ю. Подготовка военных специалистов в условиях инновационного развития общества /Ю.Кернасовский [Матеріали международной научно-практической конференции «Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития общества»/ Под ред. И.В. Войтова. — Минск: ГУ «БелИСА», 2009. — 288 с.]